

Co má **dobro a zlo** společného s ekonomikou?

*Který autor se u nás v loňském roce prodával lépe než Paulo Coelho, Michael Viewegh nebo Dan Brown? Odpověď je více než překvapivá: na žebříčkách bestsellerů zabodoval oproti výše zmíněným čtenářsky daleko náročnější traktát Tomáše Sedláčka *Ekonomie dobra a zla, kterého se loni prodalo více než 33 000 výtisků. U čtenářů vyhrál, na akademické půdě propadl. Co nám Sedláček a přijetí jeho knihy říká o dnešku?**

Když rozebíráme, co nám přinesla ekonomická krize, ukazuje se, že kromě nejistoty v osobním životě přinesla i zpochybnění současného pohledu na společnost a její uspořádání. Naše vnímání kapitalismu jako ideálního uspořádání společnosti a majetkových vztahů, ve kterém jsme si pohodlně hověli, se stalo terčem otázek. Objevila se spousta knih, vědeckých prací, esejů, které upozorňují na omyly našeho dosavadního přesvědčení. A jako asi v každém takovém zlomovém okamžiku si lidstvo začíná uvědomovat, že způsob, jakým je společnost vedena, není ničím skálopevně daným, kde bychom se mohli opřít o jedinou existující pravdu. Veškeré společenské instituty, na které jsme tak zvyklí, vznikly směsicí našeho pestrého historického vývoje – kdyby byl jiný, jistě by dospěl k jinému ideálnímu uspořádání.

A zde přichází ekonom Tomáš Sedláček. Díky svým rozsáhlým znalostem z oblasti historie, etiky, ale i psychologie dokáže rozklíčovat prapůvod ekonomických jevů v naší společnosti a ukázat nám, proč jsme k nim dospěli. Nebo na druhou stranu podtrhuje, v čem je dnešní doba specifická oproti historii: Ne vždy například lidé považovali za svůj hlavní životní cíl maximalizaci užitku, tak jak to dnes pokládá za samozřejmé moderní ekonomie.

/ Tomáš Sedláček (1977)

Vystudoval teoretickou ekonomii na FSV UK, kde dnes přednáší filozofii, ekonomii a dějiny ekonomických teorií. Pracuje jako hlavní makroekonomický stratég ČSOB, od ledna 2009 byl členem Národní ekonomické rady vlády (NERV). Za knihu *Ekonomie dobra a zla* získal v loňském roce spolu s vydavatelstvím Wald Press cenu „za mimořádný literární počin a za odvahu říct nahlas, že ekonomie bez mravnosti je napůl slepá“. Neoluxor ocenil publikaci titulem Nejprodávější kniha roku 2009. S Tomášem Sedláčkem přineseme rozhovor v příštím čísle.

Postřehy z ekonomického pravěku

Titul *Ekonomie dobra a zla* vznikl prý devět let jako diplomová a později doktorandská práce. Sedláček zde pro čtenáře odkrývá celou řadu historických zajímavostí z ekonomického „pravěku“ – tedy z doby, kdy ekonomie nebyla vědou, nicméně lidé se museli se sociální nerovností, půjčováním na úrok a dalšími ekonomickými instituty vypořádat. Ekonomické myšlení v tomto smyslu, jak dokládá Sedláček, existovalo od pradávna. Tak se například v Eposu o Gilgamešovi dočteme, že tento bájemi opředený král Uruk nutil dělníky při stavbě hradeb zůstat mimo rodinu a nebylo jim dovoleno navazovat vztahy, neboť by je prý osobní vazby mohly zdržovat od práce. Podobně se smýšlí i dnes, kdy rozdělujeme čas na neproduktivní (kdy se věnujeme lásce, rodině, přátelství) a produktivní (kdy pracujeme).

Pro mnohé může být novinkou, že v židovské kultuře existoval institut jubilejního roku, kdy se měly odpouštět dluhy a Izraelci v otroctví měli být osvobozeni. Veškerý majetek se vnímal pouze jako propůjčený a hodnota domů v čase prudce klesala, jak se tento rok blížil. Znamenalo to, že z úspěchů otců těžili synové, ale už ne vnuci.

Podstatnou součástí publikace je zajímavá analýza myšlení Adama Smitha, zakladatele současné ekonomie. Sedláček se zde podivuje nad tím, jak člověk, jenž uznával stoický způsob života, se paradoxem dějin stal původcem vědy, která předpokládá naprostou utilitaritu v lidském jednání.

Sedláčekův přínos spočívá jednak v tom, že odhaluje ekonomické myšlení řádově o tisíce let dříve, než kde začínají běžné učebnice ekonomie, ale také v tom, jak v šíři originálních pramenů dokáže nalézt pro soudobého čtenáře srozumitelné informace. Poté, co autor představí pestré škálu pramenů od Sumerů přes Bibli a Komenského až po moderní ekonomy, přichází v druhé části s kritickou reflexí dnešní doby a končí analýzou současné finanční krize jako příležitosti pro

to, aby člověk znovuobjevil sám sebe i svůj vztah k věcem hmotným i duchovním.

Odpovědi nehledáme v exaktních vědách

Právě tato druhá část se stala předmětem kritiky a často žárlivých komentářů ze strany kolegů ekonomů (například z Centra pro ekonomiku a politiku), kteří v recenzích knihu označují za „dobrou pro laiky, ale velmi slabou z hlediska vědecké ekonomie“. Přitom nevybočuje z řady moderních titulů. Když se podívá-

S podobným přístupem přichází i Sedláček, který na neexaktnost své práce dopltil i na ní vydělal. Vydělal díky přízni čtenářů, kteří by jistě ve stejném množství nepřečetli „skutečné vědecké pojednání“. Ovšem přes bezespornou hodnotu své práce před komisí svůj doktorandský titul neobhájil. Chyběly mu tam prý výpočty... Akademická obec tak ukazuje, že více než originality si cení dodržování vnitřních pravidel. Ne-exaktnost je ovšem přímo i vědomým záměrem autora. Kniha vrcholí provokativním zamyšlením, jaké jsou hranice přínosu vědeckého přístupu. Možná proto se práce na akademické půdě nezalíbila: Sedláček se přiklání ke

/ Práce, které se v posledním roce a půl vyrojily, aby poskytly čtenářům vysvětlení ekonomické krize, mají jedno společné. Odvracejí se od matematických modelů fungování společnosti a zdůrazňují subjektivní faktory, které ovlivňují naše chování. /

me na práce, které se v posledním roce a půl vyrojily, aby poskytly čtenářům vysvětlení ekonomické krize, zjistíme, že mají jedno společné. Odvracejí se od matematických modelů fungování společnosti a zdůrazňují subjektivní faktory, které ovlivňují naše chování. Například ve velmi ceněné knize Nudge nám autoři Richard Thaler a Cass Sunstein místo grafů znázorňujících poptávku a nabídku odhalují iracionální aspekty lidského rozhodování při nákupu. Individuální aspekty, pro které nelze nalézt jednotné modely fungování, dostávají své právo na existenci. Psychologie tak získává nový prostor svého užití, kterého se ujali odborníci z jiných oblastí. (Doufejme, že této příležitosti budou umět využít i psychologové samotní.)

konstruktivismu a společně s filozofem Zdeňkem Neubauerem tvrdí, že vědci realitu neobjevují, ale vytvářejí. Myšlenkové modely vědeckých teorií můžeme vnímat jako dobré mentální cvičení, které se při dostatečné publicitě stane interpretačním rámcem. Pro vědeckou veřejnost, která je sice s tímto postojem v postmoderní době čím dál častěji konfrontována, je to stále příliš silná káva. Své víry v objektivní poznatelnost světa se zatím vzdát nehodlá. Přitom nevědomky Neubauerovi, který moderní vědecké instituce neváhá přirovnávat ke středověké církvi, doslova nahrává: jak jinak než jako hon na čarodějnice lze totiž vnímat „lynčování“ za přiznání se k odlišnému názoru?

Barbara Hansen Čechová